

GÜNAHIN SOSYO-EKONOMİK YAPIYA ETKİSİ

ABDULLAH ÜNALAN

DOÇ. DR., SİİRT Ü. İLAHİYAT F. ÖĞRETİM ÜYESİ

Özet

Peygamberlerin tebliğ etmekle görevlendirildikleri emir (farz) ve yasaklar (haramlar), birbirlerine zıt gibi görünmelerine rağmen, insanların dünya ve ahiret saadetlerini temin etme amacıyla birleşmektedirler. Emirlerle uyanlar huzur bulurken yasaklara uymayarak günah işleyenler huzursuzluğa düşmekte ve psikolojik olarak dengeleri bozulmaktadır. Bu psikolojik bozukluk, merkezden (birey) aile ve topluma yansımakta, dolayısıyla bütün cemiyeti huzursuz ederek acı ve ıstıraba sürüklemektedir. Bu makalede, günahın sosyal boyutu ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler

Günah, birey, toplum, psikoloji, huzursuzluk

Abstract

Sin's impact on social and economic life. The assigned messengers whose duties indicated notification and taboos agreed to get happiness

in this world and the hereafter, even though they considered it the opposite. God's followers find tranquility and those who are disobedient find anxiety and impatient. This concern starts from the individual and extend to community. And from this procession, the balance of social justice and human relationships ruins and prevails in psychological and physical disorder. Our interest in this article, is to show the impact of sin and how it sabotages human and economic society

Keywords

Sin, individual, social, psychology, unrest.

*1. Giriş**

İslam'da zıt gibi görünen farzlar ve haramlar birbirlerini aslında tamamlayan unsurlar olup Allah ve Resulünün, sırat-ı müstakimi göstermek için insanlara belirlediği ve her Müslüman'ın uymakla yükümlü olduğu ilkelerdir. Hem farzlar, hem haramlar, bütüncül olarak insanın hem fizyolojik hem psikolojik dünyası ile manevî hayatına hitap ve bunları idealize eden talimatlardır.

Farzlar, şâri'in, 'mükelleften yapılmasını kesin ve bağlayıcı şekilde istediği fiil'i ifade ederken haram, 'mükellefin kesin olarak sakınması gereken davranışlardır. Fıkıh usulünün efal-ı mükellefine dair bu iki kategorisi, keskin çizgilerle birbirlerinden ayrı ve farklı olmalarına rağmen, sonuçları itibariyle birey ve toplumun dünya ve ahiret saadetini temin etmeyi hedeflemektedirler. Farzları yerine getirmekle insan faziletlerle bezenirken, haramlardan sakınmakla çirkinliklerden arınmaktadır/korunmaktadır.

Günah, İslam'ın işlenmesine izin vermediği, insan tabiatının hoşlanmadığı fiillerdir. Günah şirk, yalan, faiz, zina, uyuşturucu, aldatmak gibi kebîre; içki, kumar masalarında bulunmak, faiz yiyen, zina yapan; kısaca haram işleyenlerle arkadaşlık yapmak gibi sağîre olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. "İsrar edilmesi halinde küçük; istiğfar edilmesi durumunda büyük günah diye bir şey olmaz"¹ meşhur söze dayanılarak, adabına uygun

¹ Değerlendirilmesi için bkz. Acluni, İsmail b. Muhammed el-Cerrahî (v. 1167/1754), Keşfu'l-Hafa ve Muzilu'l-İlbasi amma İştihare mine'l-Ehadisi ala Elsineti'n-Nasi, II,)Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1352), 364.

tevbe ve istiğfar ile sürekli işlenen küçük ve büyük günahın bağışlanacağını söylemek mümkündür.

Her ne kadar kültürümüzde ‘haram’ kavramı ‘helal’in karşıtı olarak kullanılıyorsa da, Fıkıh Usulü’nde ‘haram’ ‘farz’ın karşıtı olarak tanımlanmaktadır.

Haramın genel bir karşılığı olan günah, kebire ve sağire olmasıyla orantılı olarak insan psikolojisini olumsuz etkilemekte ve huzursuzluğuna neden olmaktadır. Kısaca insan, farzlara riayet etmesi ve haramlardan sakınması oranında mesut veya bahtsız olmaktadır.

Farzlar, insanın hayatında yer edinme derinliği oranında bireysel eylemlerimize ve toplumsal hayatımıza pozitif katkılarda bulunurken, buna karşı haramlar bireysel yaşantımızda ve toplumsal hayatımızda aynı platformlarda daha büyük ve ciddi tahribatlar yapabilmektedir.

Dinen yasaklanmış, ahlaken kötü sayılan, toplum tarafından çirkin görülen günahı işleyen sağlam imana sahip Müslüman, iç dünyasında oluşan pişmanlık ve bu pişmanlığın doğurduğu gerilim ve huzursuzluktan suçluluk psikozuna girmekte; bu da anormal ve tutarsız davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir.

Günah işleyerek dengesiz davranışlar sergileyen bireylerin, içinde yaşadıkları aile ve toplumu olumsuz yönde etkiledikleri sosyolojik bir realitedir. İşlenen günahların, İslam’ın insanlık için öngördüğü ortak faydaları engelleme ve İlahî rızaya zıt olması oranında ortak bir insanlık suçu olarak telakki edilmesi mümkündür.

Hz. Peygamber (s)’in, ‘Kim İslam’da güzel bir çığır açarsa sevabı onadır. Ondan sonra onunla amel edenlerin, sevaplarından bir şey eksilmeksizin, sevaplarının bir misli de ona verilir. *Kim İslam’da kötü bir çığır açarsa, günahı onadır. Ondan sonra onunla amel edenlerin, günahlarından bir şey eksilmeksizin günahlarının bir misli de ona verilir*’ hadisi, günah işlemenin kötü bir davranış ve çığır olduğunu; birey ve toplumu ilgilendirdiğini beyan etmektedir.

Günahın bireyin psikolojisini bozması için, günahı işleyen kişinin o günahın çirkinliğine inanması gerekir. Aksi halde onu rahatsız etmez ve inancıyla nefsi arasında çatışma olmaz. Çatışmanın olmadığı yerde huzursuzluk; dolayısıyla psikolojik rahatsızlık meydana gelmez.

Bu makalede, günahların sosyo-ekonomik boyuttaki olumsuz etkisini ele alacak ve günah sayılan davranışların toplum üzerinde yaptığı tahribatları bir kaç örnekle değerlendirmeye çalışacağız.

2. Günah Nedir?

İslamî literatürde *ism*, *zenb*, *isyan*, *cürm*, *hatie*, *seyyie* gibi kavramlarla dile getirilen günah, dinen kesin olarak suç kabul edilen, insan fitratının sindiremediği haramlara denir. İsm, şer'an ve aklen sakınılması gereken; zenb/cürm, Allah'ın rızasının kazanılmasını engelleyen davranış; isyan, Allah'a itaat etmemek, emirlerine karşı çıkmak gibi anlamlara gelmektedir.²

Günah eylemi, önce beyinde şekillenir, psikolojik olarak benimsenir, sonra fiziksel olarak dışa yansır. Hiç bir davranış beyinde şekillenip onaylanmadan eyleme dönüşmez. Hz. Peygamber (s)'in “*Şüphelendiğin şeyden uzak dur; kesin bildiğin şeye yönel*”³ Hadisin kaynağı? hadîsi buna işaret etmektedir. İslâm, Hz. Peygamber (s)'in, “*Şayet siz günah işlemeseydiniz Allah sizi yeryüzünden siler ve günah işleyip tevbe eden bir nesil yaratırdı*”⁴ buyruğunda ifade edildiği gibi günah işlemeyi insan yaratılışının bir gereği olarak kabul etmekle beraber tasvip etmez ve tevbe/istiğfar ile bağışlatılmasını emreder. Zira her bireysel günah, işleyene zarar verdiği gibi çevreye de zarar verir. Cezayı gerektirmesinin en önemli sebeplerinden biri, kötülüğünün bireyi aşarak aile ve topluma yansımalarıdır.

İslam, bir davranışı, bireyden topluma doğru yarar veya zarar/ı/ını göz önünde bulundurarak farz veya haram kılar. Bozulmamış her insan karakteri zinayı, içkiyi, faizi, yalan söylemeyi, zulmü doğal olarak reddeder ve bunlardan hem ruhsal hem fiziksel rahatsızlık duyar. Nitekim bütün semavî dinlerde; hatta genel olarak beşerî sistemlerde, insan yaratılışına aykırı bu tür davranışlar yasaklanmıştır. Zira tarih boyunca İslam'ın öngördüğü haramlar, ferdî ve içtimâî yıkımlara, facialara ve acılara neden olmuştur.

² eş-Şerif Ali b. Muhammed Cürçânî Kitabu't-Ta'rifât, yy. ve ty., s. 9, 107, 151.

³ Buharî, 34/Büytü' 3; Tirmizî, 38/Kıyame 60.

⁴ Tirmizî, 49/Daavat 2; Ahmed, b. Hanbel, Müsned, II. 305.

3. Günahın Sosyolojik Etkisi

İlm-i içtimâî denilen sosyoloji, ‘kendi müessesese kurulu içerisinde sosyal yığınların ve grupların sosyal organizasyon içindeki sebep ve sonuçların incelenmesini konu alan bir ilimdir.’⁵ Başka bir ifadeyle, statik ve dinamik açısından toplumu ele alan ve yapısal özelliklerini ve değişmeyen şartlarını inceleyen bir bilim dalıdır.⁶

Sosyoloji, ifade edildiği gibi, toplumsal yapıyı, bu yapıyı oluşturan toplumsal grup ve toplumsal kurumlar ile toplumların ortak karakteristik davranışlarını ve bu davranışların nedenlerini inceleyen bir ilimdir. Bu zaviyeden bakıldığında bireyden topluma sıçrayan günah işleme, sosyolojinin konularındandır. Sosyolojik bağlamda toplumsal yapının değişmesi birden çok toplumsal değişkenle açıklanır. Kur’ân’ı Kerim ve hadislerde toplumların helak edilme sebepleri arasında ileri gelenlerinin azgınlıkları ile bireylerin işledikleri büyük günahlar olduğu vurgulanmaktadır. Ancak günah,-nadir ve şuursuz durumlar dışında-direkt topluma sıçramaz; bireyden aileye, aileden topluma bulaşır. Bu sosyal gerçeklik “toplumsal yapının herhangi bir unsurunda meydana gelen değişme, toplumsal yapının diğer unsurlarını da yavaş yavaş ve duruma göre hızlı bir şekilde etkiler” şeklindeki sosyolojik ilkeye örnek teşkil etmektedir.⁷

Hız. Peygamber (s), günahların gerek psikolojik, gerek fizyolojik olarak toplumu etkilemesine asla izin vermemiş ve gereğini yapmıştır:

Mahzûm kabilesine mensup Fatıma adındaki kadın hırsızlık yapıp kolunun kesilmesi gerekince, bu durum ashâbı kabilesinin dinden dönme endişesine sürükledi. Durumu Rasûlullah (s)’a bildirme cesaretinde bulunamıyorlardı. Rasûlullah (s)’ın dostu Üsame b. Zeyd’i aracı yapmaya karar verdiler. Üsame durumu Rasûlullah (s)’a arz edince, yüzünün rengi değişti ve ‘Ey Üsame! Allah’ın koymuş olduğu cezayı affetmem konusunda aracı mı oluyorsun?’ buyurdu ve ashâbı toplayarak onlara şöyle seslendi:

⁵ Y(eni) T(ürkiye) A(nsiklopedidi), X. (İstanbul :ÖtükenYayınları 1985), s.3668.

⁶ Amiran Kurtkan, Genel Sosyoloji, (Ankara: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları 1976), s. 4.

⁷ Kurtkan, Genel Sosyoloji, s. 5.

‘Ey İnsanlar! Sizden öncekilerin helak olmalarının nedeni, asil birisi hırsızlık yaptığında ona bir şey yapmazlarken, zayıf birisi hırsızlık yaptığında ceza uygulamalarıydı. Allah’a yemin ederim ki, Muhammed’in kızı Fatıma da hırsızlık yapsa kolunu keserim!’⁸

Hz. Peygamber (s), bu tavizsiz tutumuyla, bir taraftan psikolojik dürtülerin günahlara karşı meylini kökten keserken, diğer taraftan, günahın sosyolojik sansüallerinin bütün dallarını koparmıştır. Aksi halde, toplumu saracak ve yıkacak günahların önüne geçmek mümkün olmayacaktı. Bunun yanında, toplumsal katmanları da ortadan kaldırmış ve konumları ne olursa olsun hukuk önündeki eşitlik ilkesini zihinlere kazımıştır.

Said Nursi, günahın topluma verdiği zararın tehlikesini şöyle ifade etmektedir:

“Şu zamanda bir adamın bir günahı, bir kalmıyor. Bazen büyür, yayılır, başkalarına da bulaşır, yüz olur. Bir tek sevap bazen bir kalmıyor. Belki binler dereceye yükselir. Günümüzde radyo ve televizyon ile işlenen günahların ve sevapların bir anda milyonlara çıkabildiği gibi. Âhir zamanda bir şahsın hataları ve günahlarının gayet dehşetli bir yekün teşkil ettiğine dair rivayetler olduğuna dikkat çeken Bediüzzaman, “Eskide, acaba âdi bir adam, binler adam kadar günah işleyebilir mi? Ve o ahir zamanda bildiğimiz günahlardan başka hangi günahlardır ki, kâinatın heyet-i mecmuasına dokunur, kıyametin kopmasına ve dünyaları başlarına harap olmasına sebebiyet verir?” demektedir. Günümüzde yazılı ve görüntülü medyanın topluma yönelik tahribatları ortadadır. “Halbuki bunlar Allah’ın birer nimetleridir. Hava tabakasını bütün zerrelereyle şükür ve hamd ü senayla doldurmak lâzım gelirken, dalâletten doğan beşer sefaheti o büyük nimeti şükürün aksine kullandığından, elbette tokat yiyecektir.”⁹

Sosyal psikolojinin alanı, bireyin dışı vurduğu davranışları ile ilgilenmek, toplumun diğer fertleriyle nasıl bir etkileşime girdiğini araştırmaktır. Tutum-

⁸ Buharî, 62/Fedailü Ashab 18; Müslim, 29/Hudûd 2; Tirmizî, 15/Hudûd 6; Nesâî, Sarik 5; İbn Mace, 13/Hudûd 6; Darimî, Hudûd 5; Ahmed, b. Hanbel, Müsned, Beyrut, ty., III. 386.

⁹ Nursi, Said, Lem’alar, yy. ve ty. s. 581.

lar bireylerin dışı vurduğu davranışların belirleyici kalıplarıdır; sosyal ilişkileri ya kolaylaştırır ya da güçleştirir. Sosyal ilişkileri kolaylaştırıcı mahiyette olan tutumlar aynı duyguları ve düşünceleri benimseyenleri birleştirici olanlardır. Buna karşılık sosyal ilişkileri güçleştirici olanları fertleri birbirinden ayırır.¹⁰ Bu bağlamda her sosyolojik olayda, psikolojik bir yön ve etken bulunmaktadır. İslam nokta-i nazarında davranış ve tutumların değer ölçütleri günah veya sevaplardır. Sosyal etkileşim düzleminde bu zıt kutuptaki eylemler, tutum belirleyen kök düşüncelerdir. Buna göre davranışların anlamlandırılmasını sağlayan temel değişkenler günah veya sevap gibi tutumları belirleyen veya yönlendiren ölçütlerdir. Nitekim Mahzumiyeli kadın, sosyal baskı, güç ve mekanizmasını devreye sokmuşsa da başarılı olamamıştır.

Hz. Peygamber (s), zina yapan kadın ve erkeğe, recm gibi verilebilecek en ağır cezayı uygulamış ve sosyal sirayete izin vermeyerek engellemiştir.¹¹

Hz. Peygamber (s), küçük de olsa günahın toplumsallığına şu örneği vermektedir:

“Günahları küçük görmekten sakının! Onların örneği şunlara benzer: Bir grup bir vadiye iner, gruptan her birinin getirdiği bir çöple yemeklerini pişirecek kadar materyal toplanır. Küçük günah, onu küçümseyeni yakaladığında onu helak eder.”¹²

Sosyal baskı, aynı zamanda bir kontrol mekanizmasıdır. Kişinin, ahlak kuralları, inançları, örf ve adetleri sosyalleşme süreciyle doğrudan bireyin davranışını psikolojik olarak belirleyen iç kontrol mekanizmasını oluştururken, aile, kurumsallaşmış eğitim, adli merciler ve devlet dış kontrol sistematiğini oluşturmaktadır. Birey ve toplumun huzur içinde yaşaması,

¹⁰ Kurtkan, Genel Sosyoloji, s. 25

¹¹ Müslim, 29/Hudûd 24; Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî el-Ezdi (v. 275/888), Sunenu Ebi Dâvûd (Avnu'l-Ma'bûd ile beraber), Dâru'l-Fikr, Beyrût 1399/1979, 37/Hudûd 24; 15/Hudûd 1; Darimî, 13/Hudûd 17; Malik, Muvatta', Mâlik, b. Enes (179/795), Dâru İhyâi'l-Ulûm, Beyrut 1411/1990, 41/Hudûd 5; Buhari, 86/Hudud 28. Bugün, fuhuş ile ifade edilen zinanın, toplumu ne hale getirdiğini; nesli nasıl bir tehlikenin pençesine attığını, nice hayatları söndürdüğünü ve nasıl bir ahlaki dejenerasyona sebep olduğunu ifadeye gerek yoktur.

¹² Ahmed b. Ali b. Hacer Askalanî, Fethu'l-Bari bi-Şerhi Sahihi'l-Buhari, thk. Kom. XI (Kahire, Daru'Rayyan li't-Turas, 1407/1987) 337. Hadisin gerçek anlamda bir hadis kaynağından verilmesi gerekir. En azından İbn Hacer'in zikrettiği kaynak verimlidir.

iç ve dış kontrolün değerlerde çakışmasıyla orantılıdır. Bu nedenle sosyal kontrol, hem bireyin hem toplumun huzur ve istikrarı için önemlidir.

İslam düşüncesinde bireyin en güçlü iç kontrol mekanizması pozitif yönden Allah sevgisi, negatif yönden Allah korkusudur. Bu duyguların temel ölçütü, gündelik yaşam pratiğine aktarılmasının anahtarı olan “günah” ve “sevap”la olan ilişkisiyle belirlenir. Bundan dolayı Müslüman toplumlarda “günah”a ilişkin tutumların görünür yüzleri sosyolojik bir değere sahiptir.

‘Mahalle baskısı’ denilen kavram da, genel olarak sosyolojik bir olgudur. Bazı kesimler buna karşı çıksalar da, toplum değerlerinin korunması, nesillerin muhafazası ve millî dinamiklerin etkinliklerini sürdürmesi açısından önemli ve gereklidir.

4. Günahın Ekonomik Deformasyonu

Bütün ekonomik krizlerin neden/ler/i, İslam’ın günah saydığı eylemlerdir. Bu nedenler araştırıldığında, İslam’ın, başta kebire saydığı faiz, israf, fuhuş ve uyuşturucu gibi günahlar olduğu görülür.

Ekonomistler, her ne kadar confextleri aynı, içerikleri farklı teorileri ileri sürseler de, hala İslam’ın öngördüğü ekonomik evolüsyona ulaşamamışlardır. Ekonomistler, sürekli maddesel tedbirler üzerinde durmakta ve insanı olgunlaştıran psikolojik ahlakî değerleri göz ardı etmektedirler. Oysa hangi önlem alınırsa alınsın, hangi teori üretilirse üretilsin onu uygulayacak insandır.

İslam, insanın bütün psikolojisini, enlem ve boylamıyla kuşatacak şekilde beynine, önce sağlam bir Allah sevgisini, ahiret muhasebesini ve ‘*Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür; kim de zerre miktarı şer (günah) işlemişse onu görür*’¹³ olgusunu yerleştirir. Bu olguyu namaz, zekât, oruç, hac gibi ibadetlerle sürekli besler, takviye eder ve zayıflamasına izin vermez. Sonra, kul haklarını devreye sokarak sosyalleşmeyle (cemaat) kontrol mekanizmasını devreye sokar, arkasından her biri, günah işlemekten caydırıcı önemli birer faktör olan cezaî müeyyideleri uygular. Bu duygulara sahip insan, karanlık

¹³ Zilzal, 99/7-8.

gecede dağ başında iken bile günah işleyemezken, bu duygulardan yoksun olanlar, güvenlik güçlerinin bulunmadığı her yerde, cımbızla yasa açıklarını araştırıp bularak suç işleme planlarını çizerler.

İnsanın genel olarak günahtan kaçınması ve helale yaklaşması gündelik yaşamında kendisine maddî ve manevî zenginlik olarak geri döner. Nitekim bazı araştırmacılar dinin diğer iktisadi işlevlerle birlikte, hukuk ve ahlakın işlem maliyetini düşürücü işlevini daha düşük bir maliyetle etkinleştirmek suretiyle işlem sektörünün küçülmesine ve bu yolla ekonomik kaynakların refah artışı sağlayan mal ve hizmet üretimine ayrılmasına katkıda bulunduğunu belirtmektedirler.¹⁴

İslam ekonomisi incelendiğinde temel öğelerinin ‘faizz haramdır’, ‘israf haramdır’, ‘zekat farzdır’ ilkeleri olduğu görülür. Çünkü genelde insan mal varlığını ya faize yatırır ki bu yasaklanmıştır; ya israf/çar-çur eder ki bu da menedilmiştir; ya da bir köşede saklar ki her yıl zekatı verilmek suretiyle durduğu yerde erir. Şimdi örnek olarak toplum yapısını maddî ve manevî olarak tahrip eden faiz, israf ve yalan söylemeyi ele alalım.

4. 1. Hz. Peygamber’in (s), bütün insanlığa son tavsiyelerinden oluşan Veda Hutbesi’nde, altını çizerek yasakladığı günahlardan biri faizdir. Şöyle buyurur: *‘İlk kaldırdığım faiz, Abbas b. Abdülmuttalib’in faizidir ve bütünüyle kaldırılmıştır.’*¹⁵

Kur’ân’ın, faiz yiyenleri ağır bir dille eleştirmesinin nedeni, insan hayatında sebep olduğu yıkımlardır:

‘Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, “Alışveriş de faiz gibidir” demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyarak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah’a kalmıştır. (Allah, onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada

¹⁴ Ömer Demir, İşlem Maliyetini Düşüren Birer Kurum Olarak Hukuk, Ahlak ve Din, İslam, Sivil Toplum, Piyasa Ekonomisi. Liberte Yayınları. Yayına Hazırlayan; Ömer Demir, (Ankara: Liberte Yayınları,1999), s. 71

¹⁵ Ebu Davud, 11/Menasik 57; İbn Mace, 25/Menasik 84.

ebedî kalacaklardır. Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır (berekletendirir). Allah, hiçbir günahkâr nankörü sevmez.’¹⁶

Faiz yüzünden borç altına giren nice insan, iş adamı, tüccar batmakta, psikolojik bunalıma girmekte ve bazen hayatları cinayet veya intiharla son bulmaktadır.

Bir avuç insan, faiz ekonomisiyle milyonlarca insanın alın terini, kazancını sömürmekte ve bu sömürüyü çarka dönüştürerek ekonomik çöküntüyle beraber toplumsal çöküntüyü de gerçekleştirmektedir.

Ekonomik krizler, globalleşme, uluslararası ve bölgesel entegrasyonların önem kazanması, dış ticarete serbestleşme, büyük pazarlar, süreç içerisinde üretim, istihdam, ani konjonktürel hareketler ve dalgalanmalarda depresyon, hiperenflasyon, işsizlik gibi nedenlerle ortaya çıkarsa da, bütün bunların temelinde, yukarıda sayılan ve Allah’ın haram ettiği faiz, israf, fuhuş..gibi günahlar yatmaktadır.

Başta faizin neden olduğu krizler, siyasal istikrar, düzen, güven ve istikrarı temin edecek yapısal reformlar, anayasal, yasal, kurumsal düzenlemeler, malî disiplin, malî sorumluluk ve esnek kur sistemi gibi makro önlemlerle atlatılamadıkları gibi, sanayi-ticarî kuruluşların, kalite yönetimi, strateji, insan kaynakları, değişim mühendisliği, yüksek kalite, düşük maliyet ve etkin hizmet gibi başvuracakları mikro önlemlerle de krizleri atlatmada yeterli olmamaktadır.

Bütün bunlara ve ilave edilen önlemlere rağmen son dünya ekonomik krizi atlatılamadı. Binlerce iş yeri battı, milyonlarca kişi işsiz kaldı, aile perişan oldu.

4. 2. İsrâf

Ekonomik çöküntünün sebeplerinden biri de, İslam’ın günah saydığı israftır. İsrâf, ‘savurganlık, gitmek, yanılmak, gafil olmak’ gibi manalara gelir. İnsanın ‘eylemlerinde sınırı aşması’ anlamını da taşır. Bazılarına göre ‘malı gereksiz yerde harcamaktır.’ Süfyan-ı Sevri’ye göre ‘az da olsa, Allah yolun-

¹⁶ 2/Bakara, 275-276.

da harcanmayan her şey israftır.¹⁷ İsrâf, 'Allah'ın haram kıldığı şeylere el uzatmak' şeklinde de tarif edilmiştir.¹⁸

Hız. Peygamber (s)'in, '*Ya Aişe! Değerli olana değer ver(meni tavsiye ederim)! Değerli bir şeyin, kıymetini bilmeyen bir topluma geri döndüğü görülmemiştir*'¹⁹ buyurması, değeri bilinmeyen nimetlerin çar-çur edilerek israf edilmesinin sıkıntılara sebep olacağını ifade etmektedir. Sadece israfın önü alınsa, ne bir aç kalır, ne ekonomik krizler yaşanır, ne de işsizler ordusu olur.

Batı, bilimsel ve toplumsal kalkınmaya yönelik sanayi tesisi açacağına, bir yandan 'moda' adı altında enjekte ettiği israfla ciddi yatırımlar yaparak büyük bir sermaye harcarken, diğer yandan genç nesillerin ahlakî değerlerini yok etmekte, zararlı ve biçimsel bir yaşamın pençesine atmaktadır.

Allah, '*Çardaklı ve çardaksız üzüm bağlarını, tadları ve yemişleri muhtelif hurmaları, hububatı (tahılları), zeytinleri, narları, birbirine hem benzer hem de benzemez bir halde meydana getiren Allah'tır. Her biri mahsul (ürün) verdiği zaman mahsulünden yiyin. Hasad (devşirme) günü de hakkını (zekât ve sadakasını) verin; israf etmeyin, şüphesiz Allah israf edenleri sevmez*'²⁰ buyurarak, her türlü mübah gıdadan yararlanılmasını, ancak israftan sakınılması gerektiğini vurgulamaktadır.

İsrâf edenlerin, şeytanın 'kardeşleri' olduklarını ifade ederek israfın çirkinliğine işaret eden Allah, '*Şüphesiz saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridirler. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür*'²¹ buyurmaktadır.

Nerede ve miktarı ne olursa olsun, hayır yapmanın dışında israf günahıdır. İslam âlimleri, 'İsrafta hayır olmadığı gibi hayır yapmakta da israf yoktur' demişlerdir.(Kaynağı?) Hız. Peygamber (s), abdest alırken çok su kullandığını gördüğü Sa'd b. Muaz'a, '*Bu ne israftır?*' demişlerdir. Sa'd, 'Abdest almada da israf var mıdır?' dediğinde, '*Evet vardır, nebirden de abdest alsan suyu israf etmeyeceksin*' buyurmuştur.²²

¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kuran, II (Dersaadet, ty) s,262.

¹⁸ Bursevî, II. 262.

¹⁹ İbn Mace, 29/Et'ime 51, r. 3352.

²⁰ En'âm, 6/141.

²¹ 17/İsra, 27.

²² İbn Mace, 1/Tahâre 48, r. 425.

Nehir veya denizden biraz su kullanmanın fazla bir sakıncası olmaz. Ancak İslam, güzel duygu ve davranışları, insanın ruhunda karakterize etmekte, basit de olsa, alışkanlık haline gelmemesi ve büyük hatalara yol açmaması için yanlış davranışların huy haline gelmesine izin vermemektedir.

4. 3. Yalan

İslam'ın haram kılıp günah saydığı davranışlardan biri de yalandır. Yalancının, insan psikolojisi üzerindeki olumsuz ve yıkıcı tahribatı çok fazladır. Yalancı insan adeta olumsuz bir varlığa dönüşmekte ve toplumun ahlakî değerlerini kemiren bir güve halini almaktadır. Güveni yıkmakta, sevgiye darbe vurmakta, sosyal ilişkileri koparmakta ve bireyleri materyalizmin pençesine sürükleyerek bencilleştirmektedir.

Bencilleşen insan, psikolojik olarak korkuya kapılır ve çıkarın bütün çarklarını kendisine çevirmeye çalışır. Bunun için de yalan söyler ve karşısındakini sömürmeye çalışır.

Yalan söyleyen kendisini akıllı, hatta zeki sanmakla beraber, yalancı olduğu anlaşılır psikolojisiyle sesi, konuşma üslubu, bakışları, tavırları, kullandığı kelimeler, çoğu zaman gereksiz ettiği yeminler onu ele vermektedir. İkiyüzlüler, yeminlerini yalancılıklarına, sahtekârlıklarına, dolandırıcılıklarına ve düzenbazlıklarına siper yapıp örtmeye çalışırlar.

Allah, sürekli yemin edip duran kişilere itaat edilmesini menederek şöyle buyurmaktadır: *'Yemin edip duran, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan söz taşıyan, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günaha dadanmış, kaba saba; bütün bunların ötesinde bir de soysuz olan kimseye mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme.'*²³

Görüldüğü gibi yalan, insan psikolojisini bozmakta ve-ayette belirtilen insan onuruna yakışmayan davranışlara sürüklemektedir.

Rasûlullah (s) buyurur:

'Sizi uyarıyorum! Yalandan sakınınız! Yalancının ciddisi, şakası yoktur!

²³ Kalem, 68/10-14.

Kişi, yerine getirmeyeceği şeyi çocuğuna söylemesin. Çünkü yalan günaha, günah cehenneme götürür.²⁴

İmam Malik'in Muvatta'ında zikrettiği bir rivayette,
Rasûlullah (s)'a soruldu:

'Ya Rasûlallah, mü'min, korkak olabilir mi?' Resûlullah (s), 'Evet' buyurdu. Yine soruldu:

'Mü'min, cimri olabilir mi?' Resûlullah (s), 'Evet' buyurdu. Tekrar soruldu:

'Mü'min, yalancı olabilir mi?' Resûlullah (s), 'Hayır!' buyurdu.²⁵

'İslam'ın insana öğretmiş olduğu en büyük haslet, doğruluğa sarılması ve yalandan sakınmasıdır' dersek gerçeğin sınırlarını aşmayız. Onun için Ashab içinde zina etme, adam öldürme, içki içme ve hırsızlık etme gibi günahlar işlendiği halde, yalan söyleyen sahabiye rastlanmamıştır.²⁶

5. Günahın Cezası

Günahın her etkisi, bireysel ve toplumsal; psikolojik veya fizyolojik veya her ikisi açısından birer cezadır. Günah, suç anlamına gelmektedir. Her suçun cezası olduğu gibi günahın da cezası vardır. Dünyada cezasını çekmeyen, ahirette mutlaka çekecektir. Hz. Peygamber (s)'in, 'Allah gayret sahibidir. Allah'ın gayreti, haram kıldığı bir şeyi işleyeni cezalandırmaktır'²⁷ buyurması, Allah'ın kendi hakkından asla vazgeçmeyeceğinin ifadesidir.

Bir mü'min için günahın en büyük cezası psikolojik olanıdır. Allah'a, peygamberine, Kitab'ına, inancına ve hatta kendisine karşı ihanet ettiğinin bilincinde olan mü'min, büyük acı çeker, yaptığının pişmanlığı içersinde ızdırıp duyar, vicdan azabıyla kıvrınır. Nice katil vardır ki, psikolojik işkenceye dayanamayarak cezasını çekmeye razı olmakta ve ilgililere teslim olmaktadır.

²⁴ İbn Mâce, 7/Sıyam, 7.

²⁵ Malik, b. Enes (v. 179/795), Muvatta', Dâru İhyâi'l-Ulûm, Beyrut 1411/1990, 14/Kelâm, s. 753, r. 1862.

²⁶ Abdülcelil Candan, Kur'an Tefsirinde Sapma ve Nedenleri, (İstanbul: Denge Y. 2000), s. 67.

²⁷ Buhârî, 67/Nikah 107; Müslim, 49/Tevbe 36; Tirmizî, 10/Reda' 14, Ahmed, Müsned, II. 343.

İslam, bazı günahlara dünyevî cezalar tespit etmiştir ve bu cezaları mahkemeler kanalıyla icra eder.-Yukarıda ifade edildiği gibi-, suç işleyen bazı sahabiler, Hz. Peygamber (s)'e gelmiş, suçlarını itiraf etmiş ve-çok ağır da olsa-cezalarını çekmişlerdir. Tespit edilmeleri halinde gelmeyenler yakalanır ve yargılandıktan sonra cezalandırılırlar.

İslam'ın öngördüğü cezalar psiko-sosyolojik, caydırıcı ve toplumu koruyucudur. Örneğin, hırsızlık yapanın cezası kolunun kesilmesidir. O kol, bünyede kangrenleşmiş ve mikrop yuvasına dönüşmüş bir koldur ve kesilmemesi halinde toplumun huzur ve güvenini tahrip eder. Kolu kesilir ve psikolojik olarak toplumun tecrit ve tahkirine havale edilir. Gören herkes, onun hırsızlık yaptığını anlar ve onu dışlar. Güveni kaybeder, ilgi görmez, iş bulamaz. Kısaca perişan olur. Bugünkü yasalar gibi onu alıp kaloriferli dairelerde beslemez. Her ilde, bir kol kesilse, ne hapishaneler dolar, ne devletin onca masrafı olur, ne aileler perişan olur, ne de-varsa-çocuklar psikolojik sendromlara girer.

Başkasının namusuna musallat olan ırz düşmanı, hukukî kararlarla ana caddenin ortasında halk tarafından taşlanarak öldürülse, kim başkasının namusuna göz dikebilir? Psikolojik olarak bu ceza caydırıcılığı suçları önlemeye yeter. Böylece ne aileler-aşiretler arası düşmanlıklar olur, ne yüzlerce namus cinayeti işlenir, ne de aileler, çocuklar perişan olur. Her il ve ilçede, çelik kapılara...harcanan paralarla işsizlik önlenir.

Sonuç

Günah, kısaca İslam'ın yasakladığı her türlü söz ve davranıştır. Her ne kadar dışa yansısız ve fizyolojik tahribatlar yapsa da günah temelde psikolojiktir. Önce insan psikolojisi onu kabullenir, sonra işler.

Günah, psikolojik olarak en çok kalbi etkiler, katılaştırır, güzel ve faydalı duygularını siler, dinsel ve toplumsal değerlerini köreltir. Bireye egosantrik bir dünya oluşturur. Bazen fantastik, bazen avantür duyguların peşine takılarak hem dünyasını, hem ahiretini tahrip eder. İç ve dış dünyasının çatışmasından suçluluk psikozuna girer, muhakemesini kaybeder, doğru karar verme yetisini yitirir.

Günah, Kur'ânî terminolojide nefis-i emare denilen id'in dürtülerine boyun eğmekten kaynaklanır. Bu kötü dürtülere uyanın, şehvetine boyun eğenin inanç ve manevî duyguları zayıflar, iradesini kaybeder ve nefsanî arzularının esiri olur. Günah, genelde bireysel olmakla beraber, aile ve merkezden dışa doğru çevre ve toplumu olumsuz etkiler. Günahlar toplumların sosyal dayanışma duygularını zaafa uğratar. Toplumun en büyük değeri olan sosyal sermayenin temelinde güven duygusu vardır. Günah işleyen insan ve bireyler kendilerini manevî bir boşlukta hissetmekte, davranışlarını olumlu yönde kontrol etme iradesinden uzaklaşabilmektedir.

Günah işlemede çeşitli faktörler rol oynar. Temelinde iman zayıflığı ve amel eksikliği bulunmaktadır. Maddî sıkıntılar, borçlanma, işsizlik, aile huzursuzluğu gibi nedenler, genelde günah işlemede bahane olarak kullanılır.

Günahın psikolojik olumsuzlukları yanında, fiziksel, sosyal, ekonomik yansımaları da bulunmaktadır. Faiz, fuhuş, uyuşturucu gibi büyük günahlar, toplumun değerlerini temelden sarsan ve büyük sıkıntılara neden olan günahlardır. Günahlar aynı zamanda toplumsal düzeni bozmakta, bireyler arası güven duygusunu zedelemekte, mal ve kaynakların haddinden fazla israfına neden olabilmektedir.

Günahtan kurtulmanın ve huzura kavuşmanın en güvenilir yolu, nefis ve bedeni ibadetle beslemek, yapılan hatalardan tevbe etmek ve Allah'ın sonsuz kudretine tevekkül edip O'na sığınmaktır.

Kaynakça

Aclunî, İsmail b. Muhammed el-Cerrahi (v. 1167/1754), Keşfu'l-Hafa ve Muzilu'l-İlbasi amma İştehere mine'l-Ehadisi ala Elsineti'n-Nasi, (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 1352).

Ahmed, b. Hanbel, Müsned, (Beyrut, ty.)

Askalanî, Ahmed b. Ali b. Hacer, Fethu'l-Barî bi-Şerhi Sahihi'l-Buharî, thk. Kom. (Kahire: Daru'Rayyan li't-Turas, 1407/1987).

Buharî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, Sahihu'l-Buhârî, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul, ty. Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b.

- İsa b. Sûre, el-Camiu's-Sahîh vehüve Sunenu't-Tirmizî, thk. Kemâl Yusuf el-Hût, (Dâru'l-Fikr, yy. ve ty.)
- Bursevî, İsmail Hakkı, Ruhü'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kuran, (Dersaadet, ty.)
- Candan, Abdülcelil, Kur'ân Tefsirinde Sapma ve Nedenleri, (İstanbul: Denge Y. 2000).
- Cürcânî, eş-Şerîf Ali b. Muhammed, Kitabu't-Ta'rifât, (yy. ve ty.)
- Darimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Behram (v. 250/864), Sünenu ed-Darimî, (Dâru'l-fikir, Beyrut, ty.)
- Demir, Ömer, İşlem Maliyetini Düşüren Birer Kurum Olarak Hukuk, Ahlâk ve Din, İslam, Sivil Toplum, Piyasa Ekonomisi, Yayına Hazırlayan; Ömer Demir, (Ankara: Liberte Yayınları, 1999).
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî (v. 275/888), Sunenu Ebi Dâvûd (Avnu'l-Ma'bûd ile beraber), (Beyrût:Dâru'l-Fikr, 1399/1979).
- İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî (ö. 275/888), Suneu İbn Mace, (Kahire:Dâru'l-Hadîs, ty.)
- Kurtkan, Amiran, Genel Sosyoloji, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1974).
- Kurtkan, Amiran, Genel Sosyoloji, (Ankara: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1976).
- Malik, b. Enes (179/795), el-Muvatta', (Beyrut: Dâru İhyâi'l-Ulûm, 1411/1990).
- Müslim, b. Haccac el-Kuraşî, Sahihu Müslim, thk. M. F. Abdülbaki, (Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, yy., 1918).
- Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, Sunenu'n-Nesâî bi Şerhi el-Hâfız Celâluddin es-Süyûtî ve Hâşiyeti el-İmâm es-Sindî, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye,, ty.).
- Nursi, Said, Lem'alar, (yy. ve ty.)
- Y(en) T(ürkiye) A(nsiklopedisi), (İstanbul: ÖtükenYayınları, 1985).